

JOHN STUART MILL

John Stuart Mill

Utilitarismus

VYŠEHRAĐ

Translation

© PhDr. Karel Šprunk, 2011

Introduction & Commentary

© Prof. PhDr. Stanislav Sousedík, CSc. 2011

ISBN 978-80-7429-140-1

ÚVOD

Stanislav Sousedík

John Stuart Mill (1806–1873), autor *Utilitarismu*, je všeobecně považován za nejvýznamnějšího anglického filosofa a společenského myslitele 19. století. Pocházel z rodiny intelektuálně mimořádné: jeho otec, James, byl sice prostého původu (pocházel z rodiny chudého venkovského živnostníka), upozornil však na sebe záhy po ukončení teologických studií rozsáhlým spisem o dějinách Indie. Díky tomuto dílu obdržel místo ve Východoindické společnosti, kde časem dosáhl poměrně vysokého úředního postavení. Východoindická společnost založená r. 1600 královnou Alžbětou za účelem rozvoje obchodu na Dálném východu měla tehdy dobu své největší slávy (byla v 18. stol., do doby Pittovy, jakýmsi státem ve státu) již za sebou. Zůstávala ovšem i nadále mocnou organizací, takže postavení Jamese Milla bylo hmotně i společensky velmi uspokojivé. James ani při úřední kariéře neustával v odborně zaměřené literární činnosti, a stal se ve své době

uznávaným, empiristicky orientovaným filosofem a ekonomem. Udržoval mimo jiné přátelské styky se zakladatelem utilitaristické nauky Jeremy Benthamem (1748 až 1832), jehož byl oddaným stoupencem. Bentham, z občanského hlediska bohatý soukromník s ambicí ovlivňovat svými idejemi chod hospodářství a politiky, se stal vzorem a pak téměř až do konce svého dlouhého života i otcovským přítelem jeho syna, Johna Stuarta Milla.

John Stuart projevoval již v dětství mimořádné dary ducha: ve své autobiografii vypráví, že ve třech letech uměl řecky, latinsky se prý naučil v osmi, pak se, stále ještě v chlapeckém věku, zabýval matematikou, dějepisem, logikou atd. Myšlenkovým podnětům nabytým v rodičovském domě (a spolu s nimi i celé dosavadní k empirismu tíhnoucí tradici anglické filosofie) zůstal po celý život věrný. Významný český filosof František Krejčí zařadil ve své knize *Filosofie přítomnosti* (1901) Milla mezi pozitivisty. To je s jistými omezeními – mám tu na mysli hlavně Millův, pro starší pozitivisty netypický, relativně kladný vztah k humanisticky chápanému náboženství – zhruba správné. V r. 1827 došlo u tehdy

jedenadvacetiletého Milla vlivem jednostranné intelektuální výchovy k nervovému kolapsu. Podařilo se mu krizi překonat mimo jiné prý četbou básní Wordsworthových, hlavně však přátelstvím s duševně spřízněnou Harrietou Taylorovou (kterou posléze, když ovdověla, pojal r. 1849 za choť).

André Maurois, autor kdysi oblíbených, i u nás hojně čtených *Dějin Anglie*, charakterizuje dobu, v níž John Stuart Mill žil a působil, dvojslovím „od aristokracie k demokracii“. To je přes svou krátkost výstižná charakteristika. V Anglii se po napoleonských válkách uplatnily v širokém rozsahu vědecko-technické objevy, k nimž došlo na sklonku 18. století (parní stroj, textilní stroje atd.). To vyvolalo tzv. průmyslovou revoluci, jejímž vlivem se tradiční struktura anglické společnosti v průběhu několika desetiletí hluboce změnila. Revoluce v oblasti výroby vyvolala ovšem svou nekontrolovatelnou překotností hlubokou sociální krizi. Engels, jenž navštívil v r. 1844 Manchester, vydal ve svém *Postavení dělnické třídy v Anglii* otřesné svědectví o životních podmínkách dělnictva v tomto „prvním průmyslovém městě světa“. Není tolik důle-

žité, je-li jeho líčení zcela objektivní. Více padá na váhu, že anglická společnost, v jejímž vedení se střetávaly konzervativní a liberální tendence, dokázala (a to bez revolučních otřesů, k nimž docházelo jinde v Evropě) složité sociální problémy vzniklé překotnou industrializací postupně zvládnout. Nenásilně prováděné reformy politického systému vedly k tomu, že již v dobách královny Viktorie (vládla 1837–1901) bylo patrné pozvolné, ale vytrvalé zlepšování celkových sociálních i politických podmínek společnosti. Tento trend vyvolával dojem, že se velké vize otců moderního světa stávají postupně skutečností a že se člověk vskutku stává (a v dohledné době vskutku stane) „pánem a majitelem přírody“. Evoluční teorie, s níž Darwin vystoupil r. 1856, zpochybnila na evropském i americkém kontinentu důvěryhodnost dosud rozšířených náboženských představ. Nahradila je neochvějná víra v pokrok, ve vědu, v šťastnou budoucnost lidstva. Společenský optimismus viktoriánského období se projevoval i v nebyvalém rozvoji anglické kultury a vědy.

K tomu přispěl význačným způsobem i J. S. Mill. Na dobovém dění se podílel jako

myslitel, publicista i praktický politik. Byl při tom, abych tak řekl, „umírněně bojovným“ stoupcem názorů krajně liberálních. V šestnácti letech se stal, po otcově vzoru, úředníkem Východoindické společnosti. Nebude snad od věci, připomenuli, že tato společnost byla zejména v Indii pro svoje vykořisťovatelské metody od domorodého obyvatelstva v pravém smyslu nenáviděná a že její činnost dala podnět i k ozbrojeným povstáním. Nebezpečné situace, které to vyvolávalo, vedly Dolní sněmovnu posléze k tomu, že r. 1858 z Palmerstonova podnětu společnost prostě zrušila. Tehdy, jak si zde můžeme již předem říci, ji (nerad) opustil po šestatřiceti letech zasloužilé služby s přiměřenou výsluhou i John Stuart Mill. Sympatizoval sice po celý život se společensky slabými, byl však zároveň přesvědčen, že britská vláda v Indii je nutnou podmínkou jejího hospodářského rozvoje a společenského pokroku.

Vraťme se však ještě k jeho mládí. V sedmácti letech se začal pod vlivem Malthusových teorií veřejně angažovat a byl na krátko dokonce zatčen pro šíření letáků propagujících omezení porodnosti. Ve dvaceti se horlivě zabýval studiem děl zakladatele poziti-

vistické filosofie Augusta Comta, jehož byl – kritickým – obdivovatelem, a zajímal se i o myšlenky saint-simonistů. Zdá se, že socialismus – nikoli ovšem ve své komunistické verzi – si pro něj uchoval natrvalo určitou přitažlivost. Korigoval své původní pod Benthamovým vlivem zaujaté liberalistické stanovisko a připouštěl zásadně možnost omezení soukromého vlastnictví.

V roce 1843, ve věku sedmatřiceti let, vydal Mill první ze svých stěžejních děl, svůj *System of Logic*. Kniha měla téměř okamžitý úspěch, vyšla jen za Millova života v osmi vydáních a byla záhy překládána i do cizích jazyků (německý překlad byl zveřejněn již r. 1849, český, ovšem jen částečný, pořízený F. Čádou, r. 1892). Výklad formální logiky, jež tvoří důležitou část spisu, nepřináší sice mnoho nového (Mill nenáležel k předchůdcům moderní logiky), ale kniha si uchovává dodnes část svého významu pasážemi věnovanými otázkám metodologickým, výkladem vědeckého vysvětlování, indukce, dále některými svými příspěvky k filosofické logice (např. teorií vlastních jmen), k filosofii matematiky (Mill, věrný důsledně svému empiristickému východisku, považuje aritmetiku za vědu založenou na zku-

šenosti) aj. Je známo, že se současná pojednání o těchto námětech často odvolávají na Millovy výklady jako na východisko dalšího vývoje.

O pět let později se projevíly Millovy společenské zájmy vydáním knihy *Principles of Political Economy* (1848). Filosoficky zajímavé je v tomto (na Ricardovi závislém) spisu rozlišení mezi hospodářskými zájmy společnosti a jejími zájmy skutečnými (mezi ně Mill čítal předvídavě i zájem o ochranu přírodního prostředí). V díle opět hlásá potřebu kontroly porodnosti, kterou považuje za předpoklad zdravé prosperity lidské společnosti. Dokazuje zde dále neudržitelnost rozšířeného názoru, že socialismus je neuskutečnitelný, a vyslovuje se ve prospěch dělnického družstevnictví jako nejlepší formy podnikání. Vykladači díla nejsou jednotní, zda je třeba Milla považovat za stoupence socialismu, či spíše nějaké verze lidového kapitalismu.

Dalším důležitým Millovým spisem je *Utilitarianism* (1861), jehož první český překlad drží čtenář v rukou. Jedná se o klasicou obhajobu etické teze, že *máme usilovat o maximalizaci potěšení pro všechny rozumové bytosti*. Mill zde navázal na Benthama, jehož

etickou nauku ovšem závažným způsobem modifikoval, takže mluví-li se dnes o počátcích utilitarismu, bývá Millovo jméno vyslovováno často jedním dechem se jménem Benthamovým. O Millově významu pro další rozvoj Benthamem založeného směru svědčí, že sám název směru, „utilitarismus“¹, pochází teprve od Milla. Omezím se zde na tuto zcela zběžnou charakteristiku, protože blíže se budeme zabývat obsahem spisu v druhé části našeho Úvodu.

Hlavní výše uvedenou utilitaristickou zásadu musíme mít na paměti, máme-li porozumět jinému slavnému Millovu spisku nazvaném *On liberty* (O svobodě, 1859). V díle jako by se proplétaly dvě protikladné myšlenkové linie. Na jedné straně zde Mill hájí vypjatý individualismus, podle něhož má jedinec právo tvořit si na vše zcela nezávisle svůj názor a utvářet podle něj zcela

¹ Název směru je odvozen z latinského adjektiva *utilis*, jež znamená česky užitečný či prospěšný. Správně by se tedy měl směr nazývat „utilismus“. „Utilitarismus“ či dokonce „utilitarianismus“ jsou názvy utvořené pod vlivem angličtiny. A. Hügli upozornil, že termín „utilitarismus“ se ojediněle vyskytuje již v Benthamově korespondenci. To je zajímavé upozornění, ale nemění nic na skutečnosti, že užívání tohoto termínu pro Benthamem založený směr je dílem Millovým.

svobodně i veškerý svůj život. V tom podle něho nesmí být jedinec omezován ani názorem většiny, jež prý není kompetentní vykonávat nad jednotlivým člověkem nějakou tyranii. Naproti tomu hájí Mill však i utilitaristický princip, že cílem člověka není maximalizace jeho osobního uspokojení, nýbrž že má usilovat, aby se jej dostalo co možná největšímu počtu rozumových bytostí. Toto druhé ovšem bezuzdný individualismus, pro nějž plaiduje v předchozím, do značné míry omezuje. Pro některé Millovy vykladače je otázkou, zda se autorovi zdařilo obě protikladné tendence v uvedeném spisu žádoucím způsobem skloubit. Zdá se vskutku, že zde (ale často i jinde) vychází Mill z radikálních principů, které však v průběhu dalších úvah stále více a více omezuje, takže z nich posléze mnoho nezůstane. Určitá nejednotnost, na niž v tomto spisu narážíme, pochází možná z toho, že se na něm autorsky podílela i Millova choť Harrieta známá svými vypjatě individualistickými stanovisky.

Mezi lety 1865–1868 byl Mill liberálním poslancem dolní komory britského parlamentu. Zastával se zde zájmů dělnictva, ale ovšem vždy důsledně v reformistickém

duchu. Památná je jeho v parlamentu pro-
nesená řeč ve prospěch volebního práva
žen, jejíž hlavní myšlenky později začlenil
do širě pojaté stati *On Subjection of Women*
(O poddanství žen). Mill odešel z parla-
mentu nedobrovolně, nebyl totiž po uply-
nutí mandátu na další období již zvolen.
Sám hodnotil svou celkem jen krátkou poli-
tickou činnost jako neúspěšnou. To snad
platí, pokud jde o konkrétní výsledky, jichž
dosáhl, pokud jde o rozšíření vlivu jeho ide-
jí muselo by být hodnocení daleko přízni-
vější. V době, kdy Mill odešel z parlamentu,
byl již rok rektorem univerzity St. Andrew's
v Edinburghu. Jako starý zámožný muž si
oblíbil trávit část roku vždy v jižní Evropě.
Zde ho také zastihla smrt. Zemřel r. 1873
ve Francii v Avignonu ve věku 67 let. Z po-
zůstalosti Millovy vyšly *Three Essays on Reli-
gion* (Tři eseje o náboženství). V těch se Mill
vyjadřuje sice rozhodně proti pozitivnímu
náboženství a proti církvi, na druhé straně
však neupírá náboženství jako takovému
přece jen určitý společensko-výchovný vý-
znam. Český čtenář, jenž zná náboženská
stanoviska třeba Masarykova, se ocitá v po-
vědomé oblasti. Ve srovnání s Masarykem
je však Millův zájem o náboženství přece
jen hodně slabší. Chlubíval se, že víru ne-

ztratil, protože ji nikdy neměl, a ve svém vlastním životopisu, vzpomínaje svého otce, vyzdvihuje jako význačný projev jeho charakteru, že ani na smrtelné posteli nezakolísal ve svém rozhodném ateistickém přesvědčení.

John Stuart Mill byl jako filosof cele proniknut britskou empiristickou tradicí. Sledoval však i soudobou (za jeho dob ovšem poměrně chudou) francouzskou filosofii. Z německé filosofie byl trochu obeznámen s Kantem, v celku mu však zůstal německý idealismus cizí (vliv tohoto idealismu, a to hlavně v podobě, kterou mu propůjčil Hegel, se v Anglii uplatnil až na sklonku 19. století, tedy teprve po Millově smrti). A. L. Rowse nazval Milla Johnem Lockem viktoriánského období.² To je, myslím, vtipná a výstižná charakteristika. Jako společenského myslitele spojuje Milla s Lockem liberální angažovanost v aktuálních zápasích doby, jako spisovatele podobný typ výřečné přesvědčivosti, bez níž v této oblasti není bezprostředního úspěchu.

* * *

² A. L. Rowse, *The Spirit of English History*, London 1947, s. 134.

Milloy etické názory, jak je vyložil ve spisu *Utilitarismus*, nejsou, jak vyplývá z předchozího, zcela původní. Podobné názory se objevují již i v antické filosofii, později pak u autorů, jako byl D. Hume, A. Smith, C. Helvetius aj. Soustavnou podobu jim propůjčil Jeremy Bentham ve spisu *An Introduction to the Principals of Morals and Legislation* (1779). Abychom dobře porozuměli Millovi, jehož *Utilitarismus* měl být jakousi obhajobou Benthamovy soustavy, bude užitečné pozastavit se nejprve krátce u etické nauky tohoto jeho učitele. Bentham vychází ze třech principů. První zní, že lidé přirozeně usilují o dosažení slasti či potěšení a hledí se co možná nejvíc vyhnout bolesti. To je základ, z něhož má podle Benthama vycházet veškeré zákonodárství. Druhý princip je hodnotící: usilovat o potěšení je rozumné a mravně správné, odříkat si potěšení je iracionální a mravně nesprávné. K tomu, abychom jednali rozumně a dosáhli svými činy vskutku co možná nejvíc potěšení pro všechny, jichž se určitý náš skutek nějak týká, předkládá Bentham jakýsi „hédonistický kalkul“, podle něhož to lze, jak se domnívá, vypočítat: sečtou se hodnoty všech slastí, jež onen skutek přine-

se samotnému jednajícímu, a srovnají se součtem všech bolestí a utrpení, jež mu způsobí. Převáží-li suma slastí, je skutek *z hlediska jednajícího* dobrý, převáží-li bolesti a strasti, je tomu naopak. Tento postup je pak třeba opakovat pro každou osobu, jíž se skutek jednajícího nějakým způsobem dotýká, a nakonec se udělá „bilance“: je-li součet slastí a potěšení větší než součet bolestí a utrpení, má zamýšlený skutek z hlediska společenství těch, jichž se onen skutek týká, obecně dobrou tendenci. Třetím Benthamovým principem je tzv. norma nestrannosti, podle níž slast či potěšení každého zúčastněného jednotlivce platí stejně. Norma nestrannosti je zřejmě velmi důležitá a je pro Benthama východiskem kritiky různých forem politické a sociální diskriminace (zejména žen, ale také příslušníků jiných ras, cizinců, osob homofilních, zvířat atd.). Povšimněme si, že lidské skutky Bentham hodnotí pouze podle důsledků, které mají, a nikoli podle duševního zaujetí, z něhož vycházejí. Obchodník, který nešidí, aby nepřišel o klientelu, a jiný obchodník, který činí totéž z úcty k mravnímu zákonu, jednají tedy podle Benthama oba stejně dobře: jejich činy mají v jednom

i druhém případě stejné důsledky. Důsledek se, jak známo, řekne latinsky „consequens“. Utilitaristické etice se proto říká často „konsekvencialismus“. Čtenář, jenž věnuje pozornost papežským encyklikám, si možná vzpomene, na odmítnutí konsekvencialismu formulované zesnulým papežem Janem Pavlem II. v jeho encyklice *Veritatis splendor*.

Jak jsem již řekl, pojal John Stuart Mill svůj spis *Utilitarismus* jako svého druhu obhajobu Benthamovy nauky. Aby obhajoba byla účinná, považoval ovšem za potřebné provést v Benthamově soustavě některé opravy. O jaké opravy se tu jedná? První z těchto oprav spočívá v tom, že nahradil Benthamův „kvantitativní“ hédonismus hédonismem „kvalitativním“. Oč jde? Bentham mezi slastmi či potěšeními rozlišoval jen co do jejich síly, jinak mu byla jedna jako kterákoli jiná. Mill naproti tomu prohlásil duševní slasti za hodnotnější než tělesné. Je prý lepší být nespokojeným člověkem než spokojeným vepřem, nespokojeným Sókratem než spokojeným hlupákem. (V tom dávají Millovi jeho kritici většinou za pravdu, táží se však, zda lze z utilitaristických principů takové rozlišení

vyvodit.) Druhá Millova korektura Benthamovy nauky spočívá v tom, že opouští Benthamův „kalkul“ sloužící k „výpočtu“ mravní správnosti jednotlivého činu, a nahrazuje jej obecnými pravidly, jež je třeba v konkrétní situaci aplikovat.

Třetí Millův příspěvek je spíše doplněk než oprava. Mill se jím snažil čelit často proti Benthamovi vznášené námitce, že jeho etika může vést k činům, jež jsou ve sporu se spravedlností (zdá se skutečně, že něco může být sice k prospěchu společnosti, aniž by to však bylo v přísném smyslu spravedlivé). Mill se proti tomu pokusil ukázat, že spravedlivé je zároveň vždy i prospěšné. Jeho argumentace v tomto bodu náleží k nejspornější a byla kritizována i mnohými jeho stoupenci.

Millův *Utilitarismus* vyvolal v Anglii velkou diskusi a Mill našel více (ovšem kritických) pokračovatelů (k nejznámějším náleží H. Sidwick). Angličtí hegelovci (H. Bradley), kteří přišli ke slovu koncem 19. století, podrobili ovšem utilitarismus zdrcující kritice, ale ve dvacátém století přišel Mill opět ke cti. Analytičtí filosofové (G. E. Moor) mu sice vytýkali „naturalistický klam“ (v podstatě logicky neoprávněný

přechod od vět něco pouze konstatujících k větám prikazujícím, mravním pravidlům, tedy např. od věty, že „cílem lidského usilování je potěšení“, k větě, „usilujme dosáhnout potěšení“ nebo k ekvivalentní „máme usilovat o potěšení“), ale již sám Moore a po něm četní další až do současnosti nepřestávají usilovat o nějakou přijatelnou formu utilitarismu. Je pravda, že vazba na původní východiska, na myšlenkový odkaz Benthamův a Millův, bývá spíše volná, ale některé základní myšlenky zůstávají přece zachovány. Utilitarismus (či, jak se dnes častěji říká, „konsekvencialismus“) je jedním z žijících etických směrů přítomnosti. Diskuse dnes vedené krouží kol otázky, je-li třeba dát přednost typu utilitarismu, v jehož rámci se při zjištění mravní hodnoty skutku vychází z povahy tohoto jednotlivého činu samotného (s tím jsme se setkali u Benthama), anebo je při tom třeba vycházet z obecných pravidel, ctností apod. (jak později navrhoval Mill). Jeden z nejznámějších dnešních autorů, jemuž je blízký utilitarismus pravidel, je John Rawls. Osobitou formu utilitarismu hlásá však i u nás známý R. M. Hare atd. K nejvýznam-

nějším současným kritikům utilitarismu náleží např. B. Williams.

Mimo anglosaské prostředí a zejména v Německu měl a má utilitarismus ohlas nepoměrně menší. F. Nietzsche vyjádřil svůj názor zkrátka: „Člověk netouží po štěstí, to dělá jen Angličan.“³ A jinde na adresu utilitaristů napsal: „Chcete, pokud možno, – a není žádného bláhovějšího ‚poukud možno‘! – odstranit utrpení. A my? – zdá se, že my bychom jej chtěli mít ještě větší a ještě horší, než bylo! Vždyť blaho – jak vy mu rozumíte – to přece není žádoucí cíl, nýbrž naopak: nám se zdá být spíše koncem všeho! Je to stav, který činí člověka, jenž se mu oddává, směšným a hodným opovržení – stav, který vzbuzuje přání, aby zanikl.“⁴ Ně kterému čtenáři připadne možná Nietzscheův odsudek příliš patetický a málo věcný. Nabízím proto k zamyšlení jiný, vel-

³ F. Nietzsche, *Götzen-Dämmerung, Sprüche und Pfeile* 12, 1889.

⁴ F. Nietzsche, *Jenseits von Gut und Böse*, in: *Gesammelte Schriften* 7 (1986), 225 (citováno podle Hügli A., Han, B. Chr., „Utilitarismus“, in: *Historisches Wörterbuch der Philosophie*, ed. J. Ritter et alii, Bd. 11, Darmstadt 2001, 508).

mi klidný, soud, vyjadřující však v podstatě totéž. Podle M. Schelera utilitaristé nevidí, „že jsou to pouze ta nejnížší potěšení, jichž dosažení je v důsledku přirozené povahy věcí možné ovlivnit nejrůznějšími „reformami“ sociálních a právních soustav a sociálně-politickou činností vůbec, a že se radosti a strasti vlivem pokroku jen přemísťují do stále hlubších vrstev lidské bytosti, a tím v rostoucí míře unikají jakémukoli vnějšímu ovlivnění.“⁵

Na závěr této části několik slov o ohlasech Millova díla v českém prostředí. Ohlas se dostavil až v devadesátých letech předminulého století. Nebyl sice příliš silný, ale je přece jen znatelný. Z výše uvedených údajů je patrné, že byl v uvedené době vydán určitý počet českých překladů kratších Millových spisů týkajících se převážně tehdy aktuálních sociálních otázek.⁶ Vyšel nicméně i překlad Millova vlastního životopi-

⁵ M. Scheler, *Formalismus in der Ethik und die materielle Wertethik*, 1913

⁶ Jedná se o tyto Millovy spisy: *O individualitě* (př. J. Váňa), 1880; *Poddanství žen* (př. M. B. a Ch. G. Masaryková); *Úvahy o vládě ústavní* (př. J. Třebický), 1892; *Rozpravy o poměrném zastoupení* (př. F. Vahalík), 1892; *O svobodě* (př. H. Kosterka, V. Petrželka, K. Radil), 1913.

su a jeho tři eseje o náboženství.⁷ Zdá se, že zájem, který Millovo dílo u nás vyvolalo, vyšel původně od prof. J. Durdíka, jenž Millovi věnoval dokonce drobný spisek. Millovo myšlenkové zaměření nebylo však jistě proti mysli ani Durdíkovu mladšímu kolegovi v učitelském úřadě na české filosofické fakultě, prof. T. G. Masarykovi, jenž soustavně usiloval o to, rozšířit horizont tehdejší české kultury za hranice německého jazykového okruhu. Projevem ryze odborného zájmu o Milla bylo však teprve dílo prof. Františka Čády. Čáda se zajímal především o Millovu *Logiku* a malou část jí dokonce vydal v českém rouchu (překlad celého rozsáhlého díla byl z hlediska komerčních vyhlídek tehdejších českých nakladatelství zřejmě obtížný).⁸ Samostatným Čádovým odborným příspěvkem je obsáhlé dílo *Noetická záhada u Herbarta a J. S. Milla* (1894).⁹ Po koncepční stránce bylo dílo pojato se smyslem pro aktuální situaci. Herbartismus, reprezentovaný u nás pře-

⁷ *Tři essaye o náboženství* (př. J. David-Zvičinský), 1900; *Vlastní životopis* (př. G. Žďárský), 1901.

⁸ *Pojem a obor logiky* (př. F. Čáda), in: *Výroční zpráva gymnasia v Praze, Truhlářská ul.*, 1892.

⁹ Slovem „záhada“ mínil Čáda prostě „problém“.

devším prof. J. Durdíkem, byl tehdy v českém prostředí stále vlivným filosofickým směrem, takže pro představení Milla českým vzdělaným kruhům bylo srovnání jeho noetiky s Herbartovou zřejmě dobře zvolenou cestou. Že ovšem Čádův spis chtěl být – a také byl – něčím víc než jen pouhým komparujícím referátem, je pro nás nyní vedlejší.

Je zajímavé, že přes určitý zájem, který u nás Millovo dílo v devadesátých letech předminulého století vyvolalo, nedošlo tehdy k překladu důležitého a rozsahem nevelkého Millova *Utilitarismu*. Mezeru doplňuje s více než stoletým zpožděním níže zveřejněný překlad pořízený dr. Karlem Šprunkem. Je ovšem jasné, že dnes má tento překlad význam převážně již historický. *Utilitarismus* je sice stále jedním z živých současných směrů mravní filosofie, ale v současných diskusích na toto téma nehraje již Millův spis zdaleka tak důležitou úlohu jako kdysi.¹⁰

¹⁰ Srov. O. Höffe (ed.), *Einführung in die utilitaristische Ethik. Klassische und Zeitgenössische Texte*, Tübingen 1992

Na závěr několik poznámek k textu díla a k literatuře. Millův *Utilitarismus* vyšel původně r. 1861 jako série článků v časopisu *Frazer's Magazine*, knižně byl vydán poprvé v Londýně r. 1863. Dílo je dostupné ve velkém počtu čtenářských edic. Podle jedné z nich je pořízen i tento překlad. Paginace je v každém z těchto vydání ovšem odlišná: z *Utilitarismu* se proto obvykle cituje podle kapitol a odstavců. Odstavce jsou v našem překladu pro pohodlí čtenáře očíslovány, číslování však není součástí originálního textu.¹¹

Literatura o Millovi je rozsáhlá, čtenář však může nalézt vše podstatné v díle (i u nás dostupném): J. Skorupski (ed.), *The Cambridge Companion to Mill*, Cambridge University Press, 1998. Spolehlivý komentář k *Utilitarismu* skýtá: Jean-Claude Wolf, *John Stuart Mills „Utilitarismus“*. *Ein kritischer Kommentar*, Freiburg–München 1992.

¹¹ Standardní vydání: J. S. Mill, *Collected Works*, 30 sv., (ed. J. M. Robson et alii), Toronto–London 1963–1991. Text *Utilitarismu* je obsažen ve sv. 10, 1969, s. 203–259. Toto vydání není v knihovnách ČR k dispozici.

OBSAH

Úvod (<i>Stanislav Sousedík</i>).....	7
---	---

John Stuart Mill

UTILITARISMUS

I. Obecné poznámky	31
II. Co je utilitarismus	40
III. Základní sankce principu užitečnosti ...	82
IV. Jak lze dokázat princip užitečnosti	98
V. O souvislosti mezi spravedlností a užitečností.....	111
Komentář (<i>Stanislav Sousedík</i>).....	159

JOHN STUART MILL UTILITARISMUS

Edice Krystal, *svazek* 13.

Z anglického originálu přeložil Karel Šprunk
Úvodem a komentáři opatřil Stanislav Sousedík

Typografie Vladimír Verner

Vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
roku 2011 jako svou 968. publikaci

Vydání první. AA 4,1. Stran 184

Odpovědný redaktor Martin Žemla

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

Doporučená cena 228 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,

Praha 3, Víta Nejedlého 15

e-mail: info@ivysehrad.cz

www.ivysehrad.cz

ISBN 978-80-7429-140-1